

BOLALAR ADABIYOTI ASOSIDA YARATILGAN BADIY FILMLARDAGI BOSH QAHRAMON TALQINI

*O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti
"Kino, televideniye va radio rejissyorligi" kafedrası o'qituvchisi*

Nurmuxamedova Iroda Fatxulla qizi

+935427034

Annatatsiya

Bolalar adabiyoti asosida yaratilgan badiiy filmlardagi qahramonlarning paydo bo'lishi, ularning tomoshabinga taqdimotida ijodkorlarning yo'ndashuvi haqidagi qarashlar.

Аннотация

Взгляды на героев в художественных фильмах, созданных по мотивам детской литературы, от создателей художественных фильмов и их представлении зрителю.

Annotation

Views on the characters in feature films based on children's literature from the creators of feature films and their presentation to the viewer.

Kalit so'zlar: Bolalar adabiyoti, film, g'oya, muallif, sarguzasht, asar, roman, rassom.

Ключевые слова: Детской литератур, фильм, идея, автор, приключение, произведение, роман, художник.

Keywords: Children's literature, film, idea, author, adventure, work, novel, artist.

Bolalar adabiyotining kinoga moslashuvi yosh tomoshabinlarni adabiyot olami bilan tanishtirish, ularning dunyoqarashini kengaytirishning ajoyib usuli hisoblanadi. Masalan, bolalar adabiyoti asosida yaratilgan filmlarga: "Alisa mo'jizalar

mamlakatida”(«Алиса в Стране чудес»), “Siyoх уурак” («Чернильное сердце»), “Cho‘rtan baliq amri bilan”(«По щучему велению»), “Garri Potter”(«Гарри Поттер»), “Narniya saltanati” («Хроники Нарнии»), “Jungli kitobi” («Книга джунглей»), “Karlson va bolakay” («Малыш и Карлсон»), “Guliverning sayohatlari”(«Путешествия Лемюэля Гулливера»), “Meri Poppins, ko‘rishguncha” («Мэри Поппинс, до свидания!»), “Piter Pen”(«Питер Пен»), “Хobbitlar”(«Хоббит»), “Uzuklar hukmdori”(«Властелин колец»), “Oltin kompas” («Золотой компас»), “Paddington ayig‘i” («Медвежонок Паддингтон»), “Tom Soyer”(«[Приключения Тома Сойера](#)»), “Sohibjamol va maхluq”(«Красавица и Чудовище»), “Artur va Miniputlar” («Артур и минипуты»), “Elektronika sarguzashtlari”(«Приключения Электроника»), “Buratino”(«Золотой ключикб или приключения Буратино»), “Qor malikasi” («Снежная Королева»), “Chol ibn Хottob”(«Старик Хоттабьч»), “Uzunquloq Piter” («Кролик Питер»), “Cheburashka”(«Чебурашка»), “Sehrgarlar”, “Cheksiz tarix” («Бесконечная история»), “Zumrad shahrining sehrgarlari”(«Волшебник Изумрудного города»), “Mo‘jiza” («Чудо»), “Kichkina Nikolaning ta’tillari”(«Каникулы маленького Николя»), “Qizil yelkanlar”(«Алые паруса»), “Persi Jekson va chaqmoq o‘g‘ri”(«[Перси Джексон и похититель молний](#)») va boshqalar. Rejissyor pedagog Shuhrat Abbosovning filmni tomoshaviyligi haqida “Kant aytgani kabi, “g‘oyalar insonlarda tug‘iladi”. Ijodkor shunga intilishi kerak. Aks holda bu muallifning yuzaki nasihati – to‘g‘ridan-to‘g‘ri aytgan g‘oyalari bo‘ladi, xolos. Bu juda zerkarli, hech bitta odam unga tanbeh, pand o‘qishini yaxshi ko‘rmaydi, allaqachon ijodkor va tomoshabin o‘rtasida devor paydo bo‘ladi, tomoshabin, mutloqo “to‘g‘ri” narsalarni to‘g‘ridan-to‘g‘ri aytilayotganini ko‘rganidan keyin, ijodkorni hurmat qilmay qo‘yadi. Bu haqiqatlarga tomoshabin personaj bilan birgalikda kirib borishi lozim. Uning sujet harakatlari tajribalari bilan boyigan tomoshabin bu g‘oyalarning qabul qilinishiga yoki inkor etishiga yetib klishi shart. Agar shu bilan shug‘ullanilmasa asar yuzaki bo‘lib qoladi” deb fikrni ilg‘ari surgan”.

1876-yilda amerikalik yozuvchi Mark Tvenning “Tom Soyerning sarguzashtlari” romani nashr etilgan. Romanda XIX asr oʻrtalarida oʻylab topilgan shahar Sent-Piterbergda (Missuri, AQSH) yashovchi Tom Soyer ismli bola haqida hikoya qilinadi. Kitobda Tom va uning doʻsti Gekl Berri Finning sarguzashtlari tasvirlangan, ular turli xil gʻoyalar va fantaziyalarni hayotga tatbiq etadilar, hokimiyatga qarshi chiqadilar va jazodan qochish uchun hiyla-nayranglar qiladilar. Ular birgalikda atrofni oʻrganadilar, ajoyib sarguzashtlarni boshdan kechiradilar. Shahar aholisi bilan muloqot qiladilar, jumboqlarni hal qiladilar. Roman Amerika adabiyotining klassikasiga aylangan. Asarning hazil-mutoyibasi, tabiatning tasviriy tavsiflari va qahramonlarning obrazlari, yoshlik va begunohlik muhitini yortib oʻquvchini oʻziga rom etgan. “Tom Soyerning sarguzashtlari” filmi 1981-yilda rejissyor Stanislav Govoruxin tomonidan suratga olingan. U Mark Tvenning shu nomli romaniga asoslangan. Bosh rollarni Fedor Stukov, Vladislav Galkin, Mariya Mironova va Dmitriy Roschin ijro etdilar.

Badiiy asar oʻz ichiga olishi kerak u "poetik adolat" (bilimli haqiqatga munosabat) deb nomlangan tarixchi, olim Engels. Haqiqatni modellashtirish orqali rassom uni oʻzi orqali sindiradi subyektiv dunyo yaratadi. Baholash subyektning obyektga munosabati boʻlishi mumkin. "Agar siz ongsiz ravishda bitta materialni tasvirlab bersangiz, unda biz hech narsani bilmaymiz.", ammo rassom keladi va bizga ushbu material haqida oʻz nuqtai nazarini beradi, — F. M. Dostoyevskiy yozgan¹. - Rassom qanchalik kuchli boʻlsa, shunchalik toʻgʻri va chuqurroq u oʻz fikrini, ijtimoiy hodisaga boʻlgan nuqtai nazarini ifodalaydi. Albatta, bu erda deyarli eng muhimi, rassomning oʻzi qanday qarashga qodir. Nimadan uning fikri tuziladi-u insonparvarmi, fuqaromi, nihoyat, rassomning oʻzi". Film pastanovkachi rassomsiz tasavur etib boʻlmasliging yorqin dalolatidir.

Lyuis Kerrollning “Alisa moʻjizalar mamlakatida” romani ingliz adabiyotining eng mashhur asarlaridan biridir. 1951-yilda ushbu asar asosida multfilm yaratgan. 2010-yilda rejissyor Tim Borton tomonidan suratga olingan “Alisa moʻjizalar mamlakatida”

¹ Достоевский Ф. М. Об искусстве. — М.: Искусство, 1973. — С. 149.

filmni namoyishi bo'lgan. Roman va filmning syujeti Alisa qizining g'alati va g'ayrioddiy voqealar sodir bo'ladigan sehrlil yurtdagi sarguzashtlariga asoslangan. Romanda Alisa mo'jizalar olamiga quyoning g'or teshigiga, filmda esa oyna orqali kiradi. Ikkala asar ham Alisaning sayohati, turli xil unsurlar to'qnashuvi, ularni engib o'tgan qiyinchiliklar haqida hikoya qiladi.

Biroq, roman va film o'rtasida sezilarli farqlar mavjud. Romanda Alisa gapiradigan hayvonlar va boshqa hayolij mavjudotlar bilan suxbatga kirishadi. Filmida esa barcha persanajlar ingliz tilida so'zlashadi. Romanda hikoyaning falsafij va metaforik jihatlariga ko'proq e'tibor qaratlgan, filmida esa sarguzasht va hazilga urg'u bergan.

Bunday farqlarga qaramay, ikkala asar ham "Alisa mo'jizalar mamlakatida" romanining ekranga muvaffaqijyatli moslashuvi hisoblanadi. Film vizual effektlar va musiqij akkompanimentlarni qo'shib, syujetning asosij elementlarini va persanajlarni saqlab qoldi. Roman o'zining chuqurligi va o'ziga xosligi bilan o'quvchilar e'tiborini jalb qilishda davom etmoqda. Shunday qilib, "Alisa mo'jizalar mamlakatida" romani va film bir asarning ikki xil talqinidir. Ularning o'ziga xos xususijatlari va afzalliklari bor. Har bir o'quvchi yoki tomoshabin o'ziga yaqinroq variantni tanlashi mumkin.

"Kino-virtual ko'rinish. Bu yerda bizning hissiy idrokimiz boshqa sezgi kuchlariga yo'l beradi, Benyaminning (nemis faylasuf) reproduksiya haqidagi fikri ham, Fuko(fransuz, faylasuf) fikri ham kino bilan bevosita bog'liq emas. Deleza (fransuz, faylasuf) mubolag'asiz, bu yangi kuchlarning kashfiyotchisi deb atash mumkin, unda mavzu nafaqat yo'qoladi, balki uning yo'qolib ketish, bunga juda bog'liq bo'lgan fikrning qaytishini anglatadi (individuallashtirilgan) mavzu, falsafaning qaytishi haqida va undan oldin (masalan, o'rta asrlarda) juda yaxshi mavzuni bunday tushunmasdan amalga oshirildi. Kino bizga asrda unutilgan fikrning qaytishini ochib beradi subyektning hukmronligi. Delezda u fotosuratdan va hatto adabiyotdan ko'ra fikrga "yaqinroq" bo'lib chiqadi, deyarli fikrning o'zi qanday tuzilganiga mos keladi. Kinematografiyaning rivojlanishi (uning "sof tarixi") hammasi yo'lda katta virtualizatsiya (yorug'lik, rang, tovush va boshqa effektlarni yaratish), ya'ni yo'l bo'ylab

fikr haqiqati kino go'yoki "takrorlagan" jismoniy haqiqatdan ko'ra aniqroq bo'lib chiqadi."² –deb fikrda bo`lishgan. Kino reallika doim asoslanishining haqiqiy dalilidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ahmedov.B. Teatr... Kino... Televideniye..."LESSON PRESS" OOO izdatelstvo,2023 g, Toshkent-2022.
2. [Bazalgette Cary, In front of the children, 1995](#)
3. The Walt Disney Company, 2017a
4. Григорьева Нина. [Великий сказочник Александр Рюу](#). Музей истории города Новокуйбышевска, 2021.
5. Grigoryeva Nina. [Velikiy skazochnik Aleksandr Rou](#). Muzey istorii goroda Novokuybishevskaya, 2021.
6. Letopis Rossiyskogo kino 1946—1965: Nauchnaya monografiya / otvet. red. [A. S. Deryabin](#). — M.: Kanon, Reabilitatsiya, 2010.
7. Делёз Ж. Фуко. М.: Издательство гуманитарной литературы, 1997.
8. Достоевский Ф. М. Об искусстве. — М.: Искусство, 1973.

² Делёз Ж. Фуко. М.: Издательство гуманитарной литературы, 1997, с. 85.